

Victor Cîrîmpei

VENERÎNDU-MI CRITIC-EXTENSIV PROFESORUL DE LIMBĂ

La ai mei 70 de ani trecuți, îmi permit, cu plecăciunea de rigoare, să dezvălui că sînt unul dintre miile de foști studenți ai profesorului universitar, lingvist, Nicolae Corlăteanu (luasem nota cea mai mare la examenul de admitere, compunere în scris, al Domniei sale, în 1958), dar, cu tot respectul, în prezent, ca cercetător-filolog, participant la prestigiosul simpozion internațional, dedicat memoriei celui care a fost academicianul Nicolae Corlăteanu (95 de ani de la naștere), încumeta-mă-voi să punctez cîteva reflecții la tema-mi alocuțiunii, propusă acestei reuniuni științifice.

În fața noastră, a studenților, cu voce limpede și calmă, vorbindu-ne *frumos* românește, fără a se grăbi (ca să reușim conspectarea, credeam eu), domnul profesor Corlăteanu, își caligrafia, circumspect politic, prelegerile despre așa-numita limbă moldovenească. În paralel, ca viitor dascăl de filologie națională, audiam cursurile altor profesori, predate *stîlcit* românește, cele mai multe materii însă vorbindu-ni-se în rusește.

După Facultate, în toamna anului 1964, ca proaspăt angajat la Academia de Științe, Institutul de Limbă și Literatură, al cărui director era același profesor universitar, binecunoscut și apreciat, Nicolae Corlăteanu, într-o joie am fost pofțit „la director”.

– Te-am chemat să aflu dacă vrei sau nu să faci trei ani de aspirantură la Moscova.

– Sigur că vreau! – am reacționat fulgerător, ca din pușcă.

– Nu te grăbi. Va trebui să-ți faci teza în domeniul de care știi că ești preocupat, al folclorului. Gîndește-te bine pînă marți. Atunci ai să vii și ai să-mi spui dacă te-ai hotărît definitiv, dacă nu te-ai răzgîndit.

*

Ca doctorand, la Moscova (Institutul de Literatură Universală „M. Gorki” al AȘ a URSS), mi s-a întîmplat să fiu prezent, în ianuarie 1965, la susținerea de către profesorul Corlăteanu, la Institutul de Lingvistică al Academiei Unionale de Științe, a celui de al doilea doctorat al Domniei sale.

Eram acolo, basarabeni, vreo cinci, în rest – public străin, printre care – mari lingviști sovietici ca Ruben Budagov, Ivan Bieloded, Dmitrii Mihalcu etc.

Sobru, stăpînit și înțelept, fără vreun semn de emotivitate sufocantă, cu precizia cuvenită acceptării de netăgăduit a soluțiilor, examenatul din RSS Moldovenească își expunea elaborările științifice, una cîte una, rar și convingător, întregind, amănunt cu amănunt, substanța temei: *Studiu asupra sistemului lexical moldovenesc în anii 1870–1890 (contribuția lui Ion Creangă și a altor scriitori la valorificarea stilistică a vocabularului contemporan)*.

Așadar, era vorba de lexicul moldovenesc al scriitorilor Vasile Alecsandri, Ion Creangă, Mihail Eminescu; al altor reprezentanți de frunte ai literaturii române din secolul XIX.

A trebuit să mai treacă niște ani ca profesorul Nicolae Corlăteanu, moldovean sovietic în fond, să-și permită public, deschis, pe 27 aprilie 2005 – o memorabilă mărturisire: „Țineți minte! – v-o spun în calitate de încercat drumeț pe întortocheatele căi ale basarabenilor –

limba *română* este numele corect și adevărat al limbii noastre și ea trebuie să ne unească, să devină un izvor de bucurii pentru contemporani și pentru cei ce vor veni după noi.

Eu cred, cred sincer, în izbînda limbii române și a neamului românesc!” [1, p. 16].

*

În una din cărțile sale, omul de știință Nicolae Corlăteanu, referindu-se la elementele de lexic geto-dacic, include și următoarea informație: „În 1954 a fost descoperită o inscripție alcătuită din trei cuvinte: *Decebalus per Scorilo*, aplicată de mai multe ori ca ștampilă pe un vas mare pentru cereale. Inscripția a fost interpretată: «Decebal fiul lui Scorilo»”. Atît. Nici un cuvînt mai mult în legătură cu inscripția dată, nici un comentariu (de către cine și unde a fost descoperită inscripția?, care-i este sursa bibliografică? [de fapt, nu se permiteau, politic, referințe de bine la lucrări din România], textul inscripției este în o ștampilă sau în două?, are anume *trei* cuvinte?, e scris *Decebalus* cu litere latine mici, cum a fost citat, sau cu majuscule?, cu litera U sau cu anticul V latin, asemănător cu litera v, spre sfîrșit, adică DECEBALVS?, e vasul pentru cereale sau pentru altceva? – nici un cuvînt).

I-am spus domnului profesor, în 1982, că mă interesează mult această inscripție, că ea nu reprezintă „trei cuvinte” (cum consideră lingvistul-etimolog Ion Russu [2, p. 46]), ci patru; nu e vorba de o ștampilă, ci de două (una cu PERSCORILO în scriptio continua, fără spațiu gol între cuvinte, alta – cu DECEBALVS); vasul nu e „pentru cereale”, ci unul de cult; în sfîrșit, inscripția nu înseamnă „Decebal, fiul lui Scorilo”, ci, după opinia mea, este pe un mare vas conic, înfipt în pămînt, „PENTRU CENUȘA EROILOR (epocii lui) DECEBAL”. Dar, zisem, asupra ipotezei trebuie să mai lucrez. Domnul profesor m-a sfătuit că mai bine ar fi să mă ocup de probleme reale, pozitive, nu așa de vechi și cu multe necunoscute, ale căror adevăr, controversat, „e la fundul mării” și este limpezit aproximativ, cu multă pierdere de timp și sănătate.

Nu am zis atunci nimic, deși nu eram de acord.

Asupra inscripției date, una de pînă la romanizarea dacilor, și-au frămîntat mintea arheologi și etimologiști români, precum și savanți din alte țări (Bulgaria, Albania, Italia, Polonia, Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii).

Avem în inscripție cuvinte latine sau dacice? – o întrebare ce m-a preocupat dintru-nceput (din anul 1982). Terminația aparent latină a lui DECEBALVS și literele latine ale inscripției nu sînt argumente decisive pentru a considera inscripția drept latină. Elementul PER, echivalat cu latinescul *puer* de unii lingviști, nu înseamnă expres „fiu”, ci *copil, prunc; fetiță; calfă, slugă, rob*; în rare cazuri, prin extensie – și *fecior* (fecior-servitor în casele bogaților, spre exemplu); dar, pentru o inscripție lapidară în limba latină, referitoare la tatăl regelui dac, se cuvenea folosit, în cazul dat, binecunoscutul, de largă circulație, cuvînt latin *filius* (am fi avut DECEBALVS FILIUS SCORILI); perifericul *puer* și încă în forma neadecvată PER, nu se poate să fie „fiu”. Scripta PERSCORILO reprezintă nu două, ci trei cuvinte dacice: PER (pentru), SCOR (scoare/zgură/cenușă), ILO (eroilor); ambele ștampile, citite ca un text, însemnînd: PENTRU CENUȘA EROILOR (epocii) DECEBAL.

Elementul dacic IL amintește de un antroponim tracic, nume de persoană; un mare viteaz al tracilor, cu numele IL, a ridicat în nord-vestul Asiei Mici (sec. X î. Hr.) o cetate, numită ulterior, în cinstea sa, Ilion; ca substantiv comun tracicul *il* însemna „viteaz”, „erou”.

Un specialist al idiomurilor paleobalcanice, Vladimir Neroznak, admite că inscripția, ca limbaj, ar putea fi în o variantă locală a latinei balcanice (на местном

варианте балканской латыни) [3, p. 36]. Da, inscripția este în o limbă locală, numai că nu e o variantă a latinei, ci e în balcanica limbă tracică a geto-dacilor, inclusiv terminația de tip latin -VS a numelui *Decebal*.

Nu e cazul să desfășor acum, în cadrul comunicării de simpozion, o disertație – pentru zeci, *poate* sute, de pagini – a problemelor descifrării și înțelegerii acestei extraordinar de valoroase inscripții (am publicat câte ceva și o să mai scriu despre aceasta, cu argumente indubitabile sper, chiar dacă mult stimatul domn profesor Corlăteanu m-a sfătuit să nu-mi pierd vremea și sănătatea cu asemenea ocupații).

Referințe bibliografice

1. Nicolae Corlăteanu. *Testament. Cred în izbînda limbii române*. Studii, comunicări, memorii. – Chișinău, 2010.
2. I. I. Russu. *Scrierea greacă și latină în Dacia preromană* (Regele Thiamarcos, Decebalus și Scorilo). În: Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie. – Cluj-Napoca, 1976, nr. XIX, p. 29-51.
3. В. П. Нерознак. *Палеобалканские языки*. – Москва, Изд-во «Наука», 1978.

Notă: Am respectat normele ortografice ale limbii române conform convingerii unor lingviști de talie mondială, dar și a noastră, cu Argumente anti „î” și „sunt”, publicată în RLȘL (Chișinău), 2009, nr. 1-2, p. 46-52.

Institutul de Filologie
(Chișinău)